

Nenad CAMBI, *Dioklecijan – povijesne kontroverze i današnje dileme*, Književni krug Split, Split, 2016., 315. str.

Knjiga akademika Nenada Cambija o Dioklecijanu rezultat je dugogodišnjih autorovih istraživanja Dioklecijanove palače u Splitu, ranokršćanstva na istočnom Jadranu te proučavanja Dioklecijanove politike. Ona je, kao što sam autor kaže, „pokušaj unošenja nešto novog svjetla u povijest Dioklecijanova razdoblja, prije svega u osvjetljavanje njegove vlastite osobne sudbine, a također i sudbine careve obitelji, kao i niz drugih pitanja. Ono je pokušaj oslikavanja nekoliko poglavlja i tema iz života i djelatnosti cara, kao i ocrtavanje njegova političkog profila te karaktera“. Knjiga ne prikazuje opću povijest razdoblja tetrarhije jer je literatura na tu temu mnogobrojna. Ona je ograničena na jedan segment careva osobnog udjela u događajima, a nikako na povijest cjelokupne vojne i društvene situacije. Ovo je prva od tri poveće studije koje akademik Nenad Cambi posvećuje Dioklecijanu. Drugi dio bio bi analiza carevih portreta i pitanje njegova stvarnog izgleda, a treći kani pokazati kako je Dioklecijan utjecao na oblik, izgled i izgradnju svoje rezidencije u Splitu.

Knjiga se pojavila 2016. godine u izdanju Književnog kruga Split. Mekanih je korica. Ima 315 stranica teksta koji je podijeljen na hrvatski jezik i engleski jezik što pridonosi kvaliteti knjige jer pokazuje da nije namijenjena samo hrvatskoj čitalačkoj publici. Sastoji se od jedanaest poglavlja („Predgovor“, „Izvori i literatura“, „Laktancije“, „Kronologija“, „Životopis“, „Ideja tetrarhije“, „Tetrahijska imena“, „Vjerska politika“, „Progona kršćana u Iliriku“, „Dioklecijanova rodbina“, „Ocjena Dioklecijanova vladanja“). Između teksta na hrvatskom jeziku i teksta na engleskom jeziku nalaze se kvalitetne fotografije, ilustracije i tlocrta elemenata Dioklecijanove palače. Na kraju knjige su popis literature i kazala.

U uvodnim poglavljima („Predgovor“ 7 – 10, „Izvori i literatura“ 11 – 16) autor u kratkim crtama navodi razloge pisanja knjige, daje popis literarnih izvora za proučavanje razdoblja tetrarhije te popis znanstvenih djela o tom razdoblju. Kako su studije o razdoblju Dioklecijanove vladavine i razdoblju tetrarhije mnogobrojne, navodi se nekoliko važnih izdanja koje je autor koristio pri pisanju.

Nakon uvodnih poglavlja slijedi poglavlje o Laktanciju (17 – 20) kao najvažnijem izvoru za proučavanje razdoblja tetrarhije, gdje autor u kratkim crtama opisuje Laktancijev život, navodi njegova djela, a naglasak stavlja na spis *O smrtima progonitelja*. U nekoliko stranica autor raspravlja o važnim pitanjima vezanih uz spis *O smrtima progonitelja*: kada je djelo nastalo, koji je cilj Laktancijeva pisanja, kome je djelo posvećeno.

Kako je za proučavanje i ispravno tumačenje i razumijevanje povijesnih događanja Dioklecijanove vladavine i doba prve tetrahije bitno utvrđivanje kronologije zbivanja, autor jedno poglavlje posvećuje kronologiji (str. 21 – 26). Uspoređuju se četiri kronologije te autor ističe nekoliko kontroverzi i svoj odnos prema njima.

U sedam stranica autor daje kratak životopis cara Dioklecijana (str. 27 – 34). Raspravlja o problemu careve godine rođenja, mjestu rođenja te o životu prije uspona na vlast citirajući relevantne izvore vezane uz problematiku Dioklecijanova dolaska na vlast. Slijedi kratak opis zbivanja koje su dovele Dioklecijana na vlast.

Dolaskom na vlast Dioklecijan je uveo novi sustav vladavine koji postao poznat kao prva tetrahija. Vlast je prvo podijelio s Maksimilijanom (dijarhija), a kasnije s dvojicom cezara: Konstancijem I. i Galerijem. S obzirom na to da se radi o novom sustavu vladavine Rimskim Carstvom, autor malo detaljnije raspravlja o uspostavi tetrahije. Od 35. do 50. stranice autor raspravlja o temeljnim razlozima uspostave tetrahije, kako je tetrahija osmišljena i koje su svrhe uspostave tetrahije. Kako je Dioklecijan tetrahiju zamislio kao prijenos vlasti s augusta na cezare, autor raspravlja i o problemu abdikacije Dioklecijana i Maksimijana te o krizi tetrahije koja je uslijedila nakon njihove abdikacije.

Uspostavom tetrahije autor raspravlja i o tetrahijskim imenima augusta i cezara te njihovih obitelji. Mijenjanje imena je po Cambiju imalo važnu ulogu u Dioklecijanovoj propagandnoj aktivnosti. Ono je bilo u skladu s reformama i u skladu s uspješnim funkcioniranjem tetrahijskog sustava, što je zapravo oblik carske propagande članova obitelji. Tako na osam stranica (str. 53 – 62) autor analizira tetrahijska imena prije, tijekom te nakon vladavine Dioklecijana, Maksimijana, Konstancija I., Galerija te njihovih članova obitelji.

U doba prije i poslije Dioklecijanova uspona na vlast došlo je do duboke vjerske krize unutar rimskog društva. Kako je vjera oduvijek bila veoma važan segment rimskog društva, tako je Dioklecijan proveo i vjersku reformu s ciljem vraćanja ugleda tradicionalnim rimskim božanstvima te kako bi pokazao da njegova vlast i vlast njegovih suvladara proizlazi iz providnosti bogova. Iz tog razloga autor u poglavlju o vjerskoj politici (str. 63 – 94) raspravlja o Dioklecijanovoj vjerskoj reformi i progonu kršćana. Ovo poglavlje najduže je od svih s obzirom na važnost vjerske politike cara Dioklecijana. Kako područje rimskih provincija Dalmacije, Panonije Savije i Panonije Prime nije bilo pošteđeno od progona kršćana, tako autor daje kratak pregled progona kršćana u Iliriku s naglaskom na Salonu (95 – 102).

Završna poglavlja knjige su o Dioklecijanovoj rodbini (103 – 126) i ocjeni Dioklecijanova vladanja (127 – 144). U prvom poglavlju autor raspravlja o podrijetlu cara Dioklecijana i njegove žene Priske, o podrijetlu njegovih suvladara te o njihovoj životnoj sudbini analizirajući izvore. Raspravlja o Dioklecijanovoj smrti, a poglavlje završava kronologijom događaja vezanih uz poglavlje. U poglavlju o ocjeni Dioklecijanova vladanja autor upozorava da će više biti riječi o carevu karakteru i o psihološkom profilu nego o sažetoj ocjeni povijesnih događanja tetrarhijskog razdoblja.

Iz navedenog možemo vidjeti da se radi o jednoj zanimljivoj i kvalitetnoj sintezi Dioklecijanove vladavine u kojoj autor uspoređuje literarne izvore, koristi suvremena znanstvena istraživanja i uključuje rezultate vlastitih znanstvenih istraživanja te nastoji biti što objektivniji. Knjiga predstavlja jedinstveni pokušaj u hrvatskoj historiografiji te zaslužuje veću pažnju ne samo hrvatskih znanstvenih krugova već i svih ljubitelja starog Rima. Citirana literatura i citirani literarni izvori ujedno upućuju čitatelja na detaljnije proučavanje razdoblja tetrahije koje je zanimljivo i za koji zadnjih desetljeća raste sve veći interes kod istraživača kasne antike.

Krešimir Mijić